

Mgr Artur Pietryka
Doktorant w Zakładzie Postępowania Karnego
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytetu Warszawskiego

AUTOREFERAT
ROZPRAWY DOKTORSKIEJ
PT. ŚCIGANIE ZGWAŁCENÍ – ASPEKTY PRAWNOPROCESOWE
I EMPIRYCZNE

Promotor: dr hab. prof. ucz. Maria Rogacka-Rzewnicka
Recenzenci: prof. dr hab. Katarzyna Dudka
dr hab. prof. ucz. Zbigniew Kwiatkowski

Warszawa, styczeń 2022 r.

1. Temat pracy i uzasadnienie jego wyboru

Przedmiotem pracy są prawnoprocesowe i empiryczne aspekty ścigania zgwałceń. Problematyka ta pozostaje w polu uwagi prawodawstwa krajowego i międzynarodowego, w tym tworzonego w systemach prawnych Rady Europy, Unii Europejskiej i Organizacji Narodów Zjednoczonych. Głównym powodem aktywności w tym zakresie są podnoszone publicznie wątpliwości dotyczące niedostatecznej efektywności ścigania tego przestępstwa, a także próba poszukiwania przyczyn takiego stanu rzeczy. Ta okoliczność powoduje, że problematyce tej towarzyszy ożywiona dyskusja, w szczególności nad koniecznością zmian nie tylko ustawodawstwa, ale też praktyki działania funkcjonariuszy organów ścigania (policjantów, prokuratorów) oraz sędziów. Dyskusja ta ma zasięg nie tylko krajowy, ale toczy się też na poziomie międzynarodowym.

Wybór tematu pracy był uzasadniony także szczególnym charakterem ścigania zgwałceń. Jego potwierdzeniem jest wprowadzenie do przepisów krajowych odrębnych, dedykowanych mu przepisów, co miało zwiększyć poziom ochrony praw i interesów pokrzywdzonych, aby zachęcić ich do aktywniejszego udziału w postępowaniu karnym.

Nadto specyficzny jest sam charakter analizowanego przestępstwa, które stanowi przykład szczególnej konfrontacji pomiędzy sprawcą a pokrzywdzonym. Ta wyjątkowość polega także na dominacji okoliczności intymnych i emocjonalnych oraz ograniczonym i szczególnym zakresie dowodów możliwych do pozyskania w ramach jego ścigania. Dowody te mają zarówno subiektywny, jak i obiektywny charakter, co czyni ściganie tego przestępstwa zagadnieniem niezwykle zniuansowanym i interesującym.

Mimo to analizowane zagadnienie nie doczekało się w Polsce kompleksowego opracowania monograficznego. Dotychczasowe próby w tym zakresie polegały głównie na analizie materialnoprawnych aspektów ścigania zgwałceń, tudzież badaniach tego zagadnienia z wąskiej perspektywy, ograniczonej do wybranych aspektów, na przykład przesłanek wydawania odmów lub umarzania postępowań przygotowawczych w tego typu sprawach. Jedną z przyczyn takiego stanu rzeczy była konieczność spojrzenia na problem z szerszej perspektywy – nie tylko przepisów karnoprocesowych, regulacji pragmatyk służbowych, standardów praw człowieka, ale także aspektów materialnoprawnych. Brak takiego opracowania stanowił istotny czynnik przy wyborze tematu pracy.

Na wybór tematu pracy wpłynęły także względy związane z zawodową aktywnością i zainteresowaniami naukowymi autora. W 2014 r. na zlecenie Pełnomocniczki Rządu do Spraw

Równego Traktowania prof. dr hab. Małgorzaty Fuszary autor przygotował raport na temat wprowadzonych z początkiem 2014 r. zmian legislacyjnych dotyczących m.in. trybu ścigania zgwałceń. Przygotowanie tego opracowania, poprzedzone ogólnopolskim badaniem aktowym spraw prowadzonych w prokuraturach, umożliwiło dokonanie kwerendy problemów związanych z efektywnością ścigania zgwałceń i zdiagnozowanie kluczowych z tej perspektywy problemów.

Istotnym impulsem było także osobiste, zawodowe zetknięcie się autora z postępowaniami karnymi dotyczącymi przestępstwa zgwałcenia. Poczynione z perspektywy adwokackiej obserwacje i zdobyte doświadczenie skłoniły do wniosku, że w postępowaniach karnych prowadzonych w tych sprawach pojawia się wiele swoistych zagadnień, które zasługują na szczegółową analizę badawczą oraz poświęcenie im uwagi w formie rozprawy doktorskiej. To osobiste zetknięcie się z problematyką skłoniło też do podjęcia badań empirycznych aspektów ścigania zgwałceń. Stąd też w pracy zwrócono uwagę nie tylko na zagadnienia teoretyczne, ale także na praktyczne skutki obowiązywania i działania instytucji prawnych dedykowanych ściganiu zgwałceń.

2. Cele pracy oraz jej założenia

Zasadniczym celem pracy było przeanalizowanie aktualnego stanu regulacji oraz standardów obowiązujących w zakresie ścigania zgwałceń. Z tej perspektywy istotne było ustalenie, jakie regulacje międzynarodowe, a także jakie inspirowane nimi przepisy krajowe tworzą środowisko prawne w zakresie proceduralnych aspektów ścigania tego przestępstwa. Miało to pomóc w ustaleniu, czy można mówić o stworzeniu w systemie polskiego prawa szczególnej procedury dedykowanej ściganiu tego przestępstwa – a jeśli tak, jakie były powody jej wprowadzenia.

Nadto zadaniem pracy było zbadanie, czy zmiany regulacji prawnoprocesowej dokonane w tym zakresie w ostatnich latach doprowadziły do zgodności polskich przepisów z obowiązującymi standardami wynikającymi z przepisów, jak i ze standardów orzeczniczych międzynarodowych organów sądowych, ewentualnie czy wymagają one dalszych modyfikacji w celu podniesienia poziomu gwarancji dla stron postępowania w sprawach o zgwałcenie.

Celem pracy było także ustalenie, czy ukształtowana na gruncie obowiązujących przepisów praktyka pozwala przyjąć, że krajowe organy ścigania skutecznie ścigają

przestępstwa zgwałcenia. W razie odpowiedzi negatywnej konieczne było ustalenie przyczyn takiego stanu rzeczy.

Pełne zrealizowanie celów pracy wymagało przeprowadzenia przez autora dychotomicznej oceny badanych zagadnień. W pierwszej kolejności przy analizie przepisów i praktyki należało wziąć pod uwagę specyfikę pozycji pokrzywdzonego, wynikającą z zagrożenia tzw. wtórną wiktyimizacją, czyli ponownym doznaniem krzywd i szkód, jednak nie w wyniku popełnienia przestępstwa, ale wskutek udziału w postępowaniu karnym. Ta perspektywa nakazywała szczególny wzgląd na istniejące środki ochrony praw i interesów pokrzywdzonego. Z tego też powodu niezbędna była w pracy analiza takich zagadnień jak: tryb ścigania, procedura odbierania zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa, kwestie szczególnie związane z prowadzeniem czynności dowodowych w tego typu postępowaniach, sądowe przesłuchanie pokrzywdzonego i zasada jednokrotności takiej czynności, udział biegłego psychologa w czynnościach procesowych z udziałem pokrzywdzonego, a także obowiązki organów ścigania w zakresie pouczenia o prawach procesowych i informowania o dostępnych formach wsparcia przysługujących pokrzywdzonemu, prawo do odmowy składania zeznań, a wreszcie możliwość prowadzenia postępowania mimo braku woli udziału w nim po stronie pokrzywdzonego.

Z drugiej strony szczególna pozycja pokrzywdzonego w tego typu sprawach nakazywała spojrzeć odrębnie na kwestię realizacji praw i obowiązków procesowych podejrzanego (oskarżonego), w szczególności na możliwość efektywnego korzystania przez niego z prawa do obrony, w tym prawa do powoływania dowodów, a także spowodowania przesłuchania pokrzywdzonego.

3. Zagadnienia metodologiczne pracy

Temat pracy przesądził o zakresie zastosowanych metod badawczych. Dominujące znaczenie miały tu metody: dogmatyczna i komparatystyczna, służące prezentacji prawnej przestępstwa zgwałcenia z perspektywy analizy stanu prawnego krajowego, jak i określonego w aktach prawa międzynarodowego, a także standardów orzeczniczych kształtowanych w tym zakresie przez międzynarodowe organy sądowe.

Praca ma jednocześnie charakter empiryczny. Na jej potrzeby autor przeprowadził badania aktowe w 15 jednostkach prokuratur rejonowych, z obszaru 7 prokuratur regionalnych, na próbie 422 spraw, w których prawomocnie odmówiono wszczęcia postępowania (73

sprawy), umorzono postępowanie „przed wszczęciem” (43 sprawy) i wreszcie umorzono postępowanie przygotowawcze (306 spraw). Badania zostały przeprowadzone w okresie od października do grudnia 2016 r.

Z badania wyłączone zostały natomiast akta postępowań sądowych. Powodem rezygnacji z badań w tym zakresie było w pierwszej kolejności to, że – w przeciwieństwie do postępowań przygotowawczych – przepisy dotyczące etapu sądowego nie wykazują większych odrębności proceduralnych w stosunku do ogólnych regulacji procesowych. Ponadto autor przyjął w oparciu o analizę dostępnych danych, że zdecydowana większość spraw o zgwałcenie (ok. 60-65%) kończy się prawomocnie na etapie postępowania przygotowawczego. To właśnie ten etap procesowy autor uznał za najistotniejszy dla efektywnego ścigania zgwałceń w Polsce. W wybranych sprawach, w oparciu o ankietę, autor przeprowadził badania dotyczące praktyki funkcjonowania poszczególnych instytucji procesowych w każdej grupie wytypowanych do badania spraw.

Jednocześnie należy wyjaśnić, że nie było możliwe przeprowadzenie badań aktowych spraw zakończonych w prokuraturach po 2016 r. Główną przyczyną tej niemożności było wprowadzenie stanu epidemii Covid-19 i związane z tym ograniczenia w pracy prokuratur, w tym w przyjmowaniu interesantów. Należy jednak podkreślić, że zdecydowana większość dostrzeżonych w toku badań problemów praktycznych, jak i postulatów zmian sformułowanych na ich podstawie, nie straciła na znaczeniu, nawet mimo wejścia w życie przepisów ustawy z 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, wprowadzającej pewne modyfikacje dotyczące przesłuchania pokrzywdzonych przestępstwem zgwałcenia.

Dla pełniejszej prezentacji empirycznych aspektów ścigania zgwałceń w Polsce praca zawiera również analizę obrazu statystycznego. Została ona przeprowadzona w oparciu o dane dotyczące wykrywania przestępstwa zgwałcenia, a także wszczynania i przebiegu postępowań przygotowawczych oraz sądowych, w tym zapadających w tego typu sprawach rozstrzygnięć sądowych w sądach rejonowych i okręgowych. Informacje w tym zakresie uzyskane zostały z Policji, prokuratur rejonowych oraz okręgowych, Ministerstwa Sprawiedliwości oraz sądów powszechnych.

4. Struktura pracy

Praca liczy **297 stron** i składa się z **5 rozdziałów**, poprzedzonych **Wstępem**, w którym opisano plan pracy i jej założenia, a podsumowanych **Zakończeniem**, syntetycznie

przedstawiającym aktualny stan regulacji dotyczących ścigania przestępstwa zgwałcenia, a także funkcjonującej w tym zakresie praktyki. Na końcu pracy umiejscowiona została **Bibliografia** zawierająca **235 pozycji**, wykorzystane w pracy orzecznictwo, a także wykazy użytych w pracy tabel, wykresów oraz schematów.

Struktura pracy jest zgodna z jej tytułem, założeniami badawczymi oraz metodologicznymi. W pierwszej kolejności z perspektywy teoretycznoprawnej omówione zostały aspekty prawnoprocesowe, głównie w ujęciu międzynarodowym i krajowym, a także aspekty materialnoprawne, których prezentacja została ograniczona do wyeksponowania szczególnego charakteru przestępstwa zgwałcenia w systemie polskiego prawa. W dalszej kolejności zaprezentowane zostały aspekty empiryczne wynikające z analizy obrazu statystycznego, a także przeprowadzonych przez autora badań aktowych.

W **rozdziale I** pracy omówiono regulacje dotyczące ścigania zgwałceń przyjęte w systemach prawnych Rady Europy, Unii Europejskiej i Organizacji Narodów Zjednoczonych, a także ukształtowane na ich podstawie orzecznictwo międzynarodowych organów sądowych w sprawach, których przedmiotem jest zgwałcenie. Decyzja o omówieniu perspektywy międzynarodowej w pierwszej kolejności wynikała z istotności wpływu, jaki na kształt krajowego ustawodawstwa i praktyki wywierają inicjatywy prawodawcze podejmowane w Radzie Europy, Unii Europejskiej czy Organizacji Narodów Zjednoczonych. Ponadto ważne znaczenie z perspektywy tematu pracy i wpływu na krajową praktykę ma orzecznictwo działających w ich ramach prawnych międzynarodowych organów sądowych. Są to odpowiednio: Europejski Trybunał Praw Człowieka, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, Komitet do spraw Likwidacji Dyskryminacji Kobiet (CEDAW), trybunały *ad hoc*, Międzynarodowy Trybunał Karny, a także tzw. trybunały hybrydowe, zajmujące się ściganiem przestępstw międzynarodowych (zbrodni przeciwko ludzkości, przeciwko pokojowi, wojennych).

Rozdział II został poświęcony materialnoprawnym aspektom przestępstwa zgwałcenia w polskim systemie prawnym. W tym zakresie znamieną jest ewolucja przepisów, począwszy od pierwszych regulacji przyjętych na ziemiach polskich w 1918 r., przez zmiany dokonane w 1969 r., następnie w K.k. z 1997 r. i jego nowelizacjach, na prezentacji ostatnich propozycji zmian legislacyjnych kończąc. Jednocześnie należy podkreślić, że z uwagi na swój temat praca nie odnosi się do ścigania przestępstw stypizowanych w art. 198 K.k. (seksualne wykorzystanie niepoczytalności lub bezradności), a także art. 199 K.k. (seksualne wykorzystanie stosunku zależności lub krytycznego położenia), do których zastosowanie znajdują odrębne, dedykowane także ściganiu zgwałceń, instytucje procesowe określone w art. 185a i art. 185c

K.p.k. Nadto autor nie analizował w tym rozdziale wpływu kształtu znamion przestępstwa zgwałcenia określonych w K.k. z 1997 r. na kwestię efektywnego ścigania tego przestępstwa z uwagi na tytułowe ograniczenie rozprawy. W tym zakresie autor przedstawił jedynie stanowisko, że znamię „braku świadomej i dobrowolnej zgody” powinno zostać wyraźniej niż dotychczas wyeksponowane w opisie przestępstwa zgwałcenia określonego w art. 197 K.k. Taki ruch legislacyjny spowodowałby zgodność z wizją odzwierciedloną we współczesnych standardach regulacyjnych, opartych w szczególności na dorobku Rady Europy, szczególnie Konwencji stambulskiej, a także wyrażonych w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka oraz Komitetu do spraw Likwidacji Dyskryminacji Kobiet (CEDAW).

W **rozdziale III** przedmiotem analizy były krajowe regulacje procesowe, dotyczące ścigania zgwałceń, które przedstawiono z perspektywy zarówno kodeksowej, pozakodeksowej, jak i pragmatyk służbowych zawartych w wytycznych dla prokuratorów i policjantów. Ich prezentacja miała na celu ustalenie, czy można rzeczywiście mówić o istnieniu szczególnej, odrębnej procedury ścigania zgwałceń w Polsce, a jeśli tak, to dlaczego ustawodawca zdecydował się na takie rozwiązanie. W tym rozdziale przedstawiono kolejno takie zagadnienia, jak: tryb ścigania tego przestępstwa, procedura odbierania zawiadomienia o przestępstwie, szczególne regulacje dotyczące metodyki wszczynania i prowadzenia czynności w postępowaniach przygotowawczych dotyczących zgwałceń, sądowe przesłuchania osoby pokrzywdzonej, udział biegłego w czynnościach procesowych z pokrzywdzonym, szczególne obowiązki organów procesowych w zakresie pouczeń i informowania pokrzywdzonych o przysługujących im prawach, prawo do odmowy składania zeznań, a także uniezależnienie możliwości prowadzenia postępowania od woli pokrzywdzonego. Prezentacji poszczególnych instytucji towarzyszyła także analiza ich zgodności ze standardami międzynarodowymi wypracowanymi w zakresie ścigania zgwałceń.

Z kolei w **rozdziale IV** przedstawiono statystyczny obraz ścigania przestępstwa zgwałcenia w Polsce, uwzględniający dane dotyczące wykrywania tego przestępstwa, wszczynania i przebiegu postępowania przygotowawczego oraz sądowych, w tym zapadających w tego typu sprawach rozstrzygnięć. Analiza ta została dokonana w oparciu o dostępne dane statystyczne uzyskane z Policji, prokuratur, Ministerstwa Sprawiedliwości oraz sądów powszechnych.

Wreszcie w **rozdziale V** przedstawiono badania aktowe, w szczególności ich metodologię i wyniki. W rozdziale tym, prócz podsumowania ich wyników, przedstawione zostały także rekomendacje i postulaty potencjalnych zmian w zakresie obowiązujących

przepisów, jak i praktyki, których wdrożenie może przyczynić się do poprawy skuteczności ścigania przestępstwa zgwałcenia w Polsce.

5. Główne wnioski pracy

Odnosząc się bezpośrednio do przedmiotu pracy, na pierwszy plan wysuwa się wniosek, że problematyka ścigania zgwałceń ma szczególne znaczenie zarówno dla ustawodawcy krajowego, jak i międzynarodowego. Świadczy o tym uregulowanie tego zagadnienia w wielu krajowych przepisach kodeksowych, pozakodeksowych, a także pragmatykach służbowych dla prokuratorów i policjantów. Zagadnienie to jest także istotne z perspektywy systemów prawnych Rady Europy, Unii Europejskiej oraz Organizacji Narodów Zjednoczonych i standardów kształtowanych przez międzynarodowe organy sądowe działające w ramach ich systemów prawnych. Można w tym zakresie mówić o dostrzegalnym na przestrzeni ostatnich lat systematycznym rozwoju standardów, które powinny mieć znaczący wpływ na praktykę krajowych organów ścigania w przyszłości.

Przeprowadzona w pracy analiza pokazała ponadto, że krajowa regulacja dotycząca ścigania zgwałceń ma charakter hybrydowy, albowiem ustawodawca, regulując poszczególne instytucje procesowe w tym zakresie, szeroko sięgał do rozwiązań przyjętych w ramach systemów prawnych Rady Europy, Unii Europejskiej oraz Organizacji Narodów Zjednoczonych – nie będąc jednak przy tym w pełni konsekwentnym. Przykładem jest tu wprowadzenie szczególnego sądowego trybu przesłuchania pokrzywdzonych zgwałceniem, który stosowany jest bez względu na wiek, a jednocześnie ustanowienie różnych – zależnych od wieku – przesłanek w zakresie odstąpienia od zasady jednokrotnego, sądowego przesłuchania pokrzywdzonego. Pokazuje to także, że zgwałcenie jest przestępstwem o normatywnej wielowymiarowości, zależnej niejednokrotnie od takich czynników jak płeć, wiek pokrzywdzonego, czy też sposób i okoliczności popełnienia czynu.

Nadto praca pokazuje, że polska regulacja dotycząca ścigania zgwałceń ma charakter zdecentralizowany. Sytuuje się ona między przepisami różnej rangi, tak ustawowej, jak i podustawowej, a także aktami prawa wewnętrznego, jakimi są pragmatyki służbowe dla policjantów i prokuratorów. Konsekwencją rozproszenia przepisów jest natomiast to, że mają one różną moc wiążącą, zaś wyrażone nimi normy nie zawsze tworzą system spójny i jednorodny, co nie ułatwia stosowania prawa. Dobrym tego przykładem jest użycie w art. 185c § 1 K.p.k. sformułowania, że zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa

powinno być ograniczone do uzyskania „najważniejszych faktów i dowodów”, bez jednoczesnego skonkretyzowania, o jakie informacje chodzi. Zdefiniowanie tego pojęcia było możliwe dopiero w pragmatykach policyjnych, do czego przyczyniły się dodatkowo poglądy doktryny. Innym przykładem jest przeniesienie istotnej części obowiązków organów ścigania w zakresie pouczenia lub informowania pokrzywdzonych o przysługujących im prawach, formach wsparcia lub pomocy do przepisów rangi pragmatyk służbowych. Powoduje to z kolei konieczność sięgania przez funkcjonariuszy w tym zakresie nie tylko po przepisy kodeksowe, ale także po regulacje o charakterze wewnętrznym.

Na podstawie analizy obowiązujących przepisów i przeprowadzonych badań autor doszedł też do wniosku, że do rozwiązań prawnych, które w największym stopniu decydują o specyfice ścigania zgwałcenia, należą regulacje dotyczące: trybu ścigania, odbierania zawiadomienia o przestępstwie, metodyki w zakresie wszczynania i prowadzenia postępowań, sądowych przesłuchań pokrzywdzonego i zasad prowadzenia w związku z tym postępowania dowodowego, udziału biegłego w czynnościach z udziałem pokrzywdzonego, obowiązków organów procesowych w zakresie pouczenia o prawach oraz informowania o dostępnych formach wsparcia i pomocy, kwestii prawa do odmowy składania zeznań, a także umarzania postępowań z uwagi na brak woli u pokrzywdzonego, by uczestniczyć w czynnościach procesowych.

Jednocześnie analiza obowiązujących regulacji wskazała, że ich wprowadzenie miało przede wszystkim na celu wzmocnienie pozycji pokrzywdzonych w postępowaniu karnym, aby zachęcić ich do udziału w postępowaniu, a także zminimalizować ryzyko wystąpienia zjawiska tzw. wtórnej wiktyimizacji. Takiemu celowi ma przede wszystkim służyć respektowanie zasady jednokrotnego przesłuchania pokrzywdzonego. Regulacje te natomiast w mniejszym stopniu skupiły się na kwestiach zapewnienia podejrzanym (oskarżonym) należytych gwarancji w zakresie korzystania z prawa do obrony, które w związku ze szczególną pozycją pokrzywdzonego w tych sprawach może podlegać w praktyce ograniczeniom.

Analiza zagadnień związanych ze ściganiem zgwałceń pokazała jednak, że przyjęte rozwiązania legislacyjne, jak i pragmatyki dla prokuratorów oraz policjantów budzą szereg wątpliwości interpretacyjnych i praktycznych, dotyczących zarówno ochrony praw i interesów pokrzywdzonego, jak i podejrzanego (oskarżonego) w tego typu sprawach.

Z perspektywy ochrony praw pokrzywdzonego wątpliwości budzi m.in. uzależnienie trybu ścigania od daty popełnienia czynu, a także rola biegłego psychologa w czynnościach z udziałem pokrzywdzonego. Do tego dochodzi niejasność regulacji w zakresie warunków, w jakich powinno być prowadzone ponowne przesłuchanie pokrzywdzonego, w szczególności

czy powinno się ono odbyć z użyciem aparatury nagrywającej przebieg i w tzw. przyjaznych pokojach (czyli w warunkach określonych w art. 185c § 2 K.p.k. oraz rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 28 września 2020 r. w sprawie sposobu przygotowania przesłuchania przeprowadzanego w trybie określonym w art. 185a - 185c Kodeksu postępowania karnego). Wątpliwości budzi też odstąpienie przez ustawodawcę od wprowadzenia prawa do odmowy składania zeznań dla pokrzywdzonych zgwałceniem.

Z perspektywy ochrony interesów podejrzanego (oskarżonego) istotnym problemem jest natomiast niejasne i odmienne niż w przypadku przesłuchania określonego w art. 185a K.p.k. określenie przesłanki ponownego sądowego przesłuchania pokrzywdzonego. W szczególności wątpliwe jest zrezygnowanie z przesłanki ponownego przesłuchania na żądanie oskarżonego, który nie miał obrońcy przy pierwszym przesłuchaniu. Taki stan może być w szczególności uznany za niezgodny z Europejską Konwencją Praw Człowieka w zakresie prawa do obrony w aspekcie uprawnienia oskarżonego do przesłuchania lub spowodowania przesłuchania świadka oskarżenia.

Jako generalny wniosek pracy należy jednak przyjąć, że obowiązujące w Polsce rozwiązania zasadniczo spełniają standardy w tym zakresie przyjęte w systemach prawnych Rady Europy, Unii Europejskiej, a także Organizacji Narodów Zjednoczonych, co jednak nie oznacza osiągnięcia przez nie stanu idealnego.

W zakresie wniosków płynących z przeprowadzonych badań aktowych należy stwierdzić, że zmiany wprowadzone wraz z wejściem w życie ustawy z 13 czerwca 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego nie przełożyły się znacząco na efektywność ścigania zgwałceń, rozumianą jako zwiększenie liczby wykrywanych przestępstw, wszczynanych postępowań przygotowawczych, kierowanych do sądu aktów oskarżenia lub innych wniosków wszczynających postępowanie sądowe, prowadzących do pociągnięcia sprawcy do odpowiedzialności (np. wniosków w trybie art. 335 K.p.k. lub o umorzenie postępowania i orzeczenie środków zabezpieczających).

W tym zakresie – na podstawie danych statystycznych – autor ustalił też, że po zmianach przepisów wzrosła liczba składanych zawiadomień o przestępstwie, a także wszczętych postępowań przygotowawczych. Nie zwiększył się jednak procentowy udział spraw zakończonych wniesieniem do sądu aktu oskarżenia i osądzeniem konkretnych osób. Statystyki utrzymały się raczej na podobnym poziomie jak przed zmianą przepisów. Pokazuje to, że błędne były założenia twórców zmian, które weszły w życie z początkiem 2014 r., że zniesienie wnioskowego trybu ścigania zgwałceń zwiększy efektywność działań organów ścigania w tym zakresie. Podobnie analizy statystyczne pokazały, że osiągnięcia tego celu nie spowodowało

samo wprowadzenie w przepisach prawa i pragmatykach regulacji dedykowanych ściganiu zgwałceń, w tym regulacji poświęconych gwarancjom dla pokrzywdzonych, takich jak tryb sądowego przesłuchania pokrzywdzonych.

Powyższe okoliczności, znajdujące odzwierciedlenie w analizie statystycznej oraz wynikach badań aktowych, pozwoliły na sformułowanie dwóch najistotniejszych wniosków pracy.

Pierwszy z nich jest taki, że samo stworzenie odpowiednich ram prawnych w zakresie procedury nie przełożyło się na zwiększenie efektywności ścigania zgwałceń w Polsce. Niezbędne jest bowiem także stworzenie realnych możliwości korzystania przez pokrzywdzonych z zapisanych w przepisach gwarancji i praw, w tym uzyskania pomocy lekarskiej, psychologicznej, a także wsparcia prawnego. Badania aktowe pokazały dla przykładu, że choć pokrzywdzeni są pouczeni o przysługujących im prawach, a także informowani o możliwości uzyskania wsparcia lekarskiego, psychologicznego i prawnego, to niekoniecznie z takich możliwości korzystają. Niedostateczność rozwiązań organizacyjnych i instytucjonalnych wsparcia pokrzywdzonych, a także brak ich aktywnego udziału w toczących się postępowaniach, mogą leżeć u podstaw problemu nieefektywności ścigania zgwałceń w Polsce.

Drugi wniosek pracy sprowadza się do konkluzji, że problem efektywności ścigania zgwałceń leży w ogóle poza proceduralnymi aspektami tego zagadnienia. Aktualnie najistotniejszym, dyskutowanym problemem jest właściwy kształt znamion tego przestępstwa. Nie można zatem wykluczyć, że ewentualne zmiany, polegające na przykład na wyeksponowaniu jako znamienia tego przestępstwa „braku swobodnej i świadomej zgody” na „obcowanie seksualne” lub „inną czynność seksualną”, zamiast konieczności wykazywania w postępowaniu karnym, że do zgwałcenia doszło poprzez posłużenie się przez sprawcę „podstępem”, „groźbą” lub „przemocą”, pomogłoby zwiększyć efektywność wykrywania i ścigania tego przestępstwa.

Nie można też wreszcie wykluczyć, że dla podniesienia efektywności ścigania zgwałceń w Polsce niezbędna jest społeczna zmiana w zakresie sposobu postrzegania tego przestępstwa i podjęcie działań zmierzających do likwidacji stereotypów kulturowych, w tym dotyczących pozycji kobiet i mężczyzn w społeczeństwie.